

M_{erku, Etxolaberriko Zaindaria.}

Xabier Santa Cruz Zerain

“Pitxi, zuk bai maite zenituela txoko hauek.”

Izenburu honekin pentsa dezakezu, printze eta printzesa baten historia kontatzera noala, baina ez. Asmoa da Hernaniko txoko ezkutu eta zoragarri bat erakustea, nola ez, bi protagonisten, Merku mendia eta Etxolaberriko erreka, agian gure imajinazioan printze eta printzesa.

Noizbait burutzen baduzu ibilaldi hau ez duzu esango Hernaniko ingurua kutsatu, aspergarria, hila edota itsusia denik. Askotan mendizaleok, ohituraz, beti leku berdinetara joaten gara, konturatu gabe herrian bertan, etxe ondoan natura bizi bizirik dugula, erreka garbi eta jostari, mendi koskor ezezagunak eta bidezidor erdi galduak.

Ziur nago artikulu honen irakurketa aspergarria izango dela, bertan erreferentzi edo norabide aldaketa asko azalduko delako, orain eskuin gero ezker eta abar.

Benetako plazerra ailegatuko da motxila, botak, hamaiketakoa eta orri hauen fotokopiak atera eta oinez hasterakoan; orduan agian irizkia aldatuko duzu.

Aholku batzuk

* Kontutan eduki behar da txangoaren lehenengo zatia errekan zehar dela, beraz, edozein urtegarai ona da, baina eurite haundien ondoren ez da komeni egitea.

* Tarteka pista topatuko dugu, baina ibilbide gehiena bidezidor nabarmenak edo galduak dira.

* Esan beharrik ez dago ingurune eta natura osoak orokorki errespetu guztia merezi duela, orduan, utzi dena aurkitu duzun bezala.

IBILBIDEAREN XEHETASUNAK

Lau zati ezberdinetan bana daiteke ibilbide osoa, bakoitzari paisaia inguru mota bat dagokio.

Lehenengo zatia:

Olazar > Erromatar zubia.

Bigarren zatia :

Erromatar zubia > Antxistako lepoa

Hirugarren zatia:

Antxistako lepoa > Unamunoko lepoa

Laugarren zatia:

Unamunoko lepoa > Olazar

OLAZAR > ERROMATAR ZUBIA:

Luzeera 3.200 m

Desnibela 150 m ↑

Lehenengo zatian Etxolaberriko errekan gora joko dugu. Abiapuntua Olazar baserria da eta amaiera erromatar garaiko zubia. Tarte honetan zenbait leku umel, ilun eta bakarti iragango ditugu.

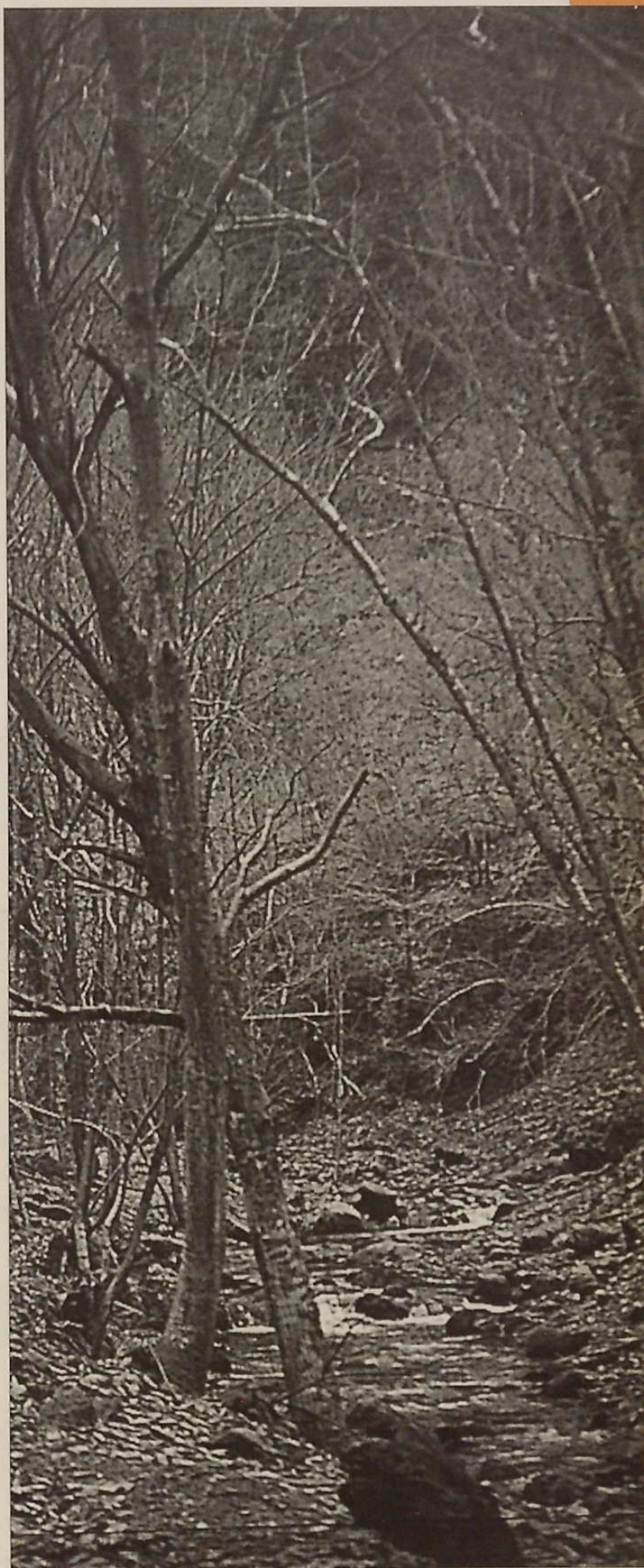
Olazar eta Olaberri baserrien artetik abiatzen den pista hartzen badugu, berehala sartzen gara zuhaitz azpian, Etxolaberriko erreka atzean utziz. Laister uzten dira Zelaitxoko zentrala ("Central Urruzono, Entidad Pagoaga" inskripzioarekin horman), Goiko Urruzono eta Leitzanea baserriak. Ekarri dugun pista jarraitu...

Bidegurutzea, goraldeko bidea, Amuelako gainetara doana, gu Urmendi baserrirantz.

Urmendi baserria. Uholdetatik babes-teko burnizko ataka haundia eta zubia zeharkatuz, iturria. Jarraitu pista.

Bidegurutze garrantzitsua, hemen hasten da erreka benetakako igoera.

*Gure historiako printzesa,
Etxolaberriko erreka.*

Ezkerrekkoa eta gorantz abiatzen den pista utzi, bertatik itzuliko gara amaieran. Hesiaren kontrako pista jaitsi errekarantz. Jarraian krokisa begiratu (azalpen aspergarria baina lagungarria).

1.- Errekan gaude pista amaitu ondoren . (kontutan eduki pista edo bidezidorra esaten denean, zati honetan ez direla inoiz nabarmenak eta intuizioak agindu beharko duela). Jarraitu ur ondotik altzifreak, kolunpioa eta itxitura ikusi arte. Itxituran sartu eta igo pixka bat lurrean egindako eskailera antzeko batzutatik zaborra ikusi arte, berehala berantz jo erreka bihurgunea igarotzeko. Jarraitu alde berdinetik eta mugarri txiki bat pasa ondoren...

2.- Irlotea. Erreka gurutzatu bezain laster hesia azaltzen da eskuinean. Hesiak gorantz jotzen duenean eta zuhaitz erori batetaz baliatuz...

3.- Gurutzatu berriro. Pista antzekoa jarraitu...

4.- Bihurgune batetan, pista bukatzen den inguruan eta errekan gurutzatuta dagoen hostoz estalitako zuhaitzaren parean igo metro batzuk berriro. Laster jaitsi pista hartzeko...

Pista bidezidor bihurtuko da, tarte honetan haritz eta gaztainondo azpian ibiliko gara. Eskuinera Errekagaizto erreka Hernaniko muga adierazten du. Hemendik Garagartzako kaskoraino ibilbideak Hernaniko muga inguratzen du. Segidan ezkerretara, mendian zulo nabarmena topatzen da.

5 eta 5'.- Lurjauziak aurkitzen ditugu. Bakoitza igaro ondoren pista agertzen da zatika. Lurjauziak erreka ondo ondotik igarotzeko ez daukate zailtasunik.

6.- Pista amaitu ondoren erreka gurutzatu. Berriro pista antzeko batek...

7.- Errekara eramaten gaitu. Beste aldean pista bat ageri da eta horma zahar bat erreka kontra. Gurutzatu eta jarraitu pista...

8.- Bi zubi topatu arte. Gainetik zeharkatu berriena, bestea aipatu den zubi erromatar paregabea dugu. Lehenengo zatia hemen amaitzen da.

Zubi eta leku interesgarria

Aspaldidanik inguruko baserritarrek ezagutu edo zerbait entzun arren, 1984ko udaberrian aditu talde batek gizarte osoari jakin arazi zion zubi erromatarra zela leku honetan kokatzen zena.

Ezaugarri batzuk aipatzekotan, esan daiteke harearrikoa dela, arku bakarrekkoa eta puntu erdikoa berau. Harearria lortzeko Igeldo edo Jaizkibelgo mendietara joanak izango ziren. Garai batetan konpontzeko bertako harbelarria erabili zuten.

Erromatar zubia eta atzekaldean zubi berria.

Berrogeitamar metro ibai gora dagoen galerian aurkitu zituzten erromatarren zenbait aztarna eta zubi beraren eraikuntza direla medio, zubia erromatar garaikoa dela ziurtatu daiteke.

Antzeko galeriak inguruan aurkitzen dira (Aiako Harriak, Udalaitez), baina lurralde osoan ez dago zubi honen parekorik.

Are gehiago, Kontxako badian agertutako keramika erromatarra eta ontzi zatiak erlazionatuak daude Etxolaberriko galeria eta zubiarekin. Kontutan izan behar da Urumea ibaia nabigagarria zela untzientzat Fagollagaraino.

Ibaian gora jarraituz gero ikusiko ditugu kobre eta galena ateratzeko galeriak, presa, garbilekua eta etxe zahar erorien hormak. Mina hauetara iristeko egina zuten aipatutako zubi zaharraren ondoan dagoen beste zubi berria.

**ERROMATAR ZUBIA > ANTIXIS-
TAKO LEPOA:**
Luzeera 2.100 m
Desnibela 500 m ↑

Bigarren zatian erreka zokotik irtengo gara goiko gain haizetsuak hartzeko, paisaia erabat aldatuz. Erreferentzi puntu gutxi daude, kontuz ibili beharko da hasieran errekatik atera eta Hirimugarrietako hegia bilatzeko.

Zubi berriena zeharkatu eta zuzen igoz igartzen da bidezidor estu bat, hogeimetro egin baino lehen kasko batera iritsiko gara. Menperatzen ditugu Etxolaberriko erreka osatzen duten beste biak, bata Asketa mendiko ura ekartzen duen Kartola erreka eta bestea Urnietako Mendabio erreka. Une honetan eta bidezidorra jarraitu gabe, Mendabioko erreka jaitsi eta gurutzatu.

Hemen ez dago ez biderik eta ez ezer, une batetan pentsatuko dugu munduan bakarrak garela eta erdi galdurik gaudela. Igo zuzen mendiaren hegitik urbide edo kanal zahar bat topatu arte.

Bapatean burua altxa, ekialdera gorantz begiratu eta han egongo da Merku tontorra begirale, zaindari. Beherago, pare parean, anka azpian, bi errekek bat egiten dute.

Ailegatu da garaia orrien irakurketa utzi eta hegitik dena gorantz egiteko. Erreferentziak hauek dira:

- Hernani Urnietako mugarriak eta ehize postuak tartekatzen dira.

- Gure bidea haritz basatien azpian doa, hegoalderantz Hirimugarrietako hegitik barrena.

Haritz azpitik atera eta pagadiaren ondoan, harearrizko Hirimugarrietako mugarri hautsia dago. Hiru nerbio ditu eta Garagartzakoa bezala 1671 urtez geroztik han dagoela gauza jakina da.

Gorantz, pinudi ondotik Hirimugarrietako Harriek eta txabolen hondakinek eramango gaituzte Zaburuko bizkarrera, bidezidor oso zapalduarekin topo eginez.

Bidezidor markatu honek Iparraldera Eteneta eta Adarra aldera eramaten du, gu berriz hegoaldera, Ilintxarbe edo Antxistako lepora goaz.

**ANTXISTAKO LEPOA > UNAMU-
NOKO LEPOA:**
Luzeera 3.650 m
Desnibela ↑ 240 ↓ 145 m

Paisaia erabat aldatzen da, behean ikusten ditugu errekek eta basoa, misterioa eta iluntasuna, orain berriz argia eta zabal-
tasuna dira ezaugarriak.

Erdibidean Asketa mendia, Hernaniko gailurrik gorena, begiratoki apartekoa dugu. Puntu geodesikoa, Mendigain eta Mendiriz mendi elkarteek ipinitako buzoia, leku aproposa hamaiketakoa egiteko. Bertatik Euskalerriko mendi gehienak ikus daitezke.

Zati hau kordaletik doa, ehize postuen alboan, Hernani-Elduain muga jarraituz. Lepoetan aurkituko ditugu beste bideak, baina gu beti kaskoz kasko Etzalako atakara (lepoa) heldu arte. Leku honetan eta Leunetako su-bidea parean dugularik, ezkerreko pista beherantz hartu, Unamunoko lepora.

Kordal honek eratzen duen ur-mugan kokatzen da zenbait eraikuntza megalitiko:

-Antxistan zortzi harrespila eta trikuharri bat

-Urritzagako lepoan harrespil bat.

-Etzalan hamasei harrespil eta pistak txikitutako tumulu bat.

Harrespilak dira aipagarrienak, 900 eta 300 urte Kristo aurrekoak, Burdin Arokoak. Pirinear fenomeno hau Euskal Herrira zabaltzen da, Leizarango haraneraino; hegoalderago ez dira aurkitzen edo oso arraroa da harrespilak suertatzea.

Merkuren azpikaldean erreka zokoa.

Harrespilak, errito berri baten aztarnak gure mendietan

Haritz edo pago egurrez prestatzen zen errelekua, beti artzain bidetik gertu.

Hilen gorputzen erretzea zen Burdin Aroko ezaugarria. Badirudi garrantzi gutxiago ematen zitzaiola heriotzari.

Hilobia eraikitzeako lekua erreketak lekutik hurbil. Harrizko zirkuluaren erdian ezartzen ziren errautsak.

Azkenean, lurrez edo harriz estaltzen zuten hilobia.

UNAMUNOKO LEPOA > OLAZAR:

Luzeera 6.650 m

Desnibela ↑ 65 ↓ 810 m

Unamunoko lepotik, Ipar-Ekialdean, Arano nafar herririka bistan dago. Pistak utzi eta Samielsoroko hegitik Hernani-Arano muga segi.

Laster Unamuno eta Samielsoron pista topatzen dugu, ekin pistatik norabide berdinean. Hurrengo bidegurutzearan jarraitu hegitik orain arte bezala.

Pista hegitik urrundu egiten da, beraz utzi eta zuzen hartu bide zabala, bapatean bidezidorra bilakatuko dena.

Garagartzako mugarri berezia da hurrengo erreferentzia, pinudi baten mugan.

Ekialdera, hurbil ikusten da Aranoko kalbarioaren laugarren gurutzea. Bazko

Etxolaberri baserria, Ezteizarko atakatik gertu.

hamargarrenean Aranoko biztanleek inguruko mendietan barna ibilbide bat burutzen zuten, bost gurutzetatik pasatuz. Ez gara bertara joango.

Iparraldera jarraitu pinu eta alzifre artean bidezidor erdi galdua hartuz, Larregiko tontorra eta lepora heltzeko.

Larregiko lepoa pistak zeharkatzen du. Erne! Mendebaldera berantz nabarmen abiatzen den direkzioan jaitsi Ezteizarko atakaraino (lepo).

Lepoan utzi pista guztiak eta ekarri dugun hegitik segi aurrera, lehendabizi lepora eta gero harri artean Merkuko tontorrera.

Inguruko mendietatik txikiena izan arren, nortasun osoa du Merkuk. Bistan dago egindako ibilbidea, mendi tontorrak, erreka zokoak eta haritzek jositako Hirimugarrietako hegia.

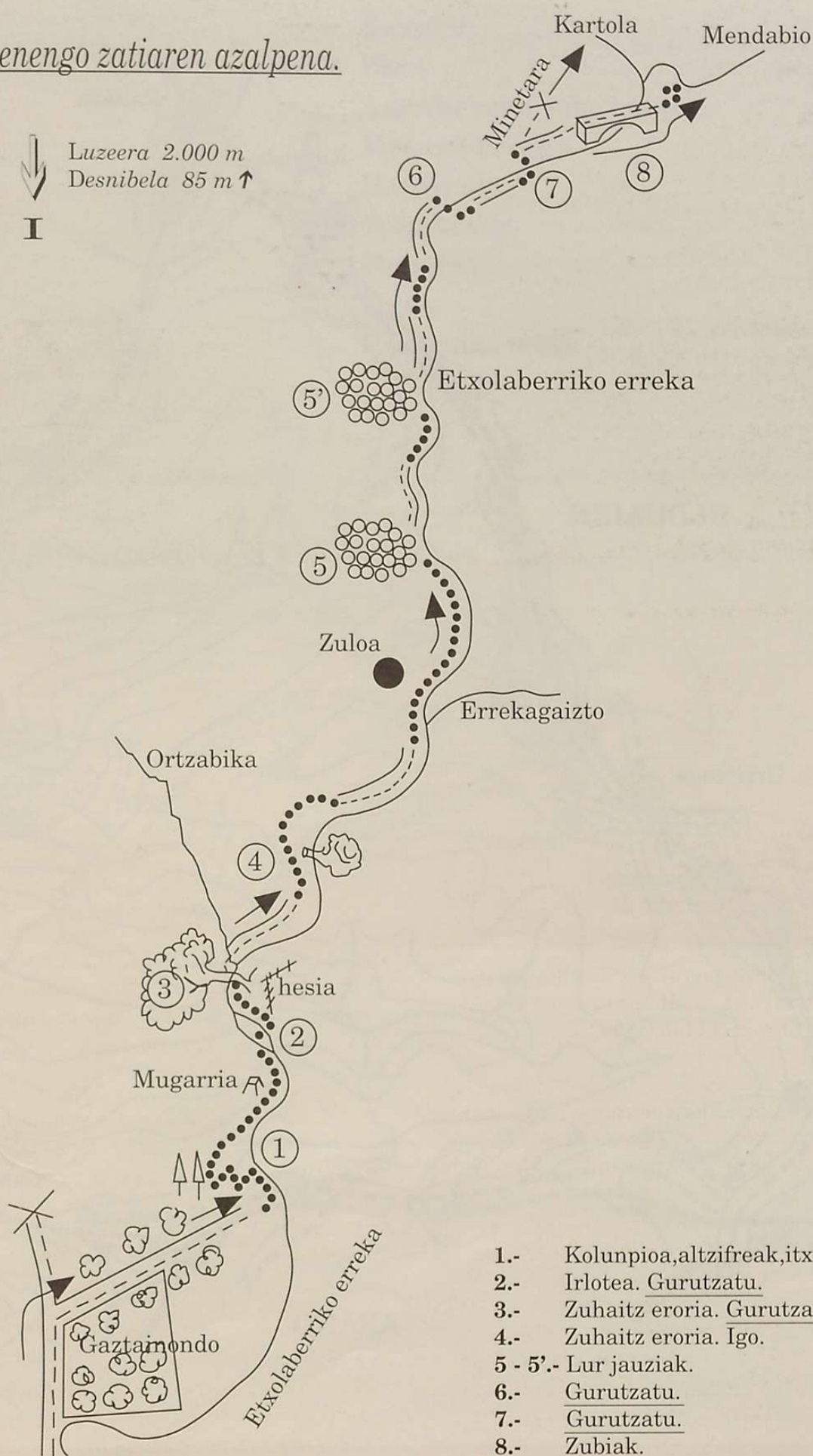
Haritzek osatutako tontorra utzi eta Iparraldera abiatu, hesia zeharkatu eta pinu gazteen artetik Arantzadizabaleko pista aurkitu. Mendiak beste aurpegia erakusten digu, pistaz jositako aldapak, zuhaitzik gabeko bizkarrak. Hauek dira akaso hasieran errekan murgilduta gindoazela, lurjauzi eta desagertutako bide zaharren arrazoia.

Lepoko pistak arinki eramango gaitu berriro errekarara. Ezkerraldera bihurgunea eman bezain pronto beste pistarekin topo egin eta beherantz segi. Metro batzuetara bidea ezaguna egingo zaigu, hasierako bide-tik Olazarrera iristea besterik ez da falta.

Botak erantzi bitartean burura etortzen zaizkit Etxolaberriko erreka zokoak eta zubi erromatarra, nolako bizimodua zeraman inguruko minetan lan egiten zuen jendeak... Errekek eta mendiek hitzegingo balute...

Lehenengo zatiaren azalpena.

↓ Luzeera 2.000 m
Desnibela 85 m ↑
I

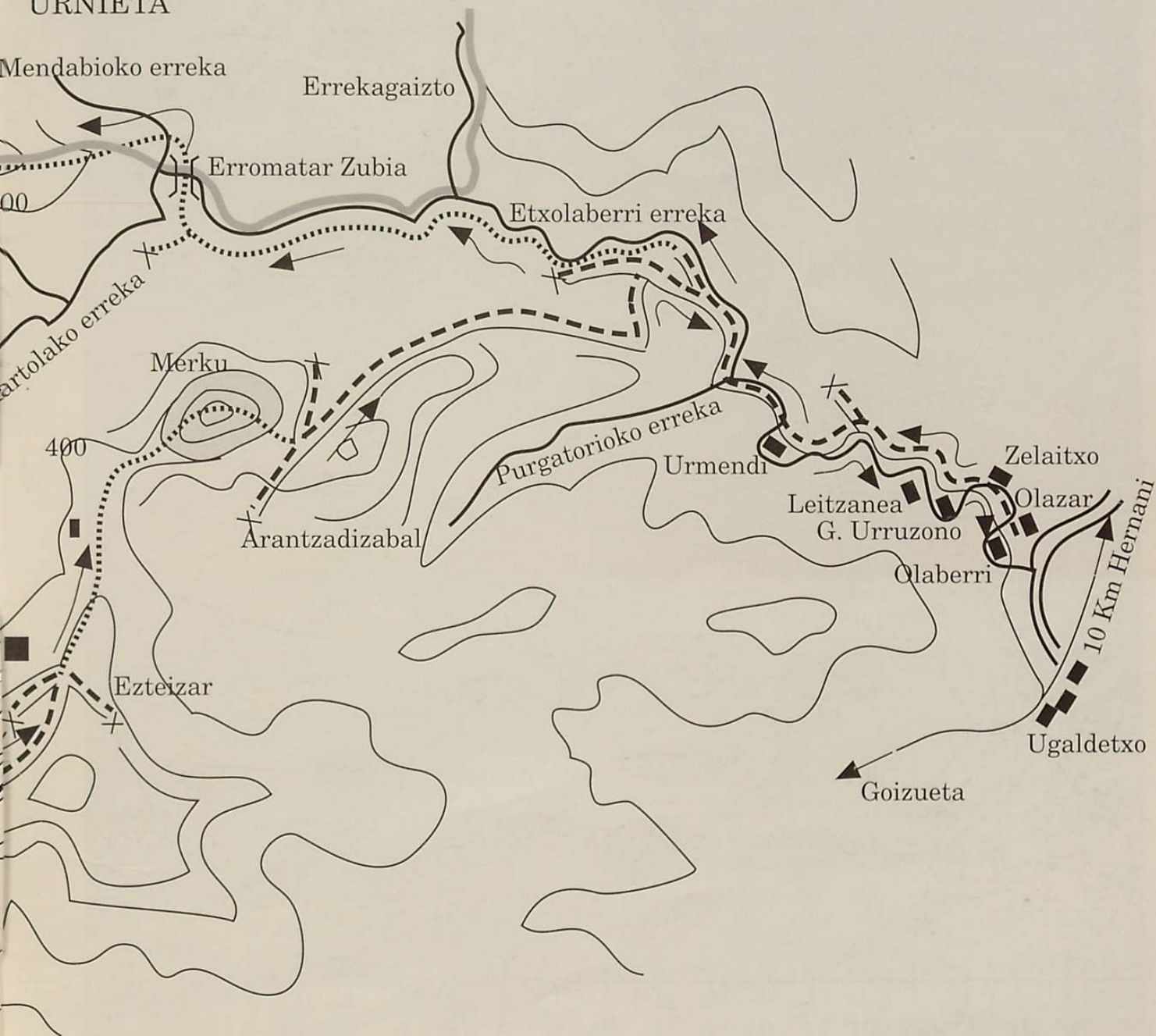

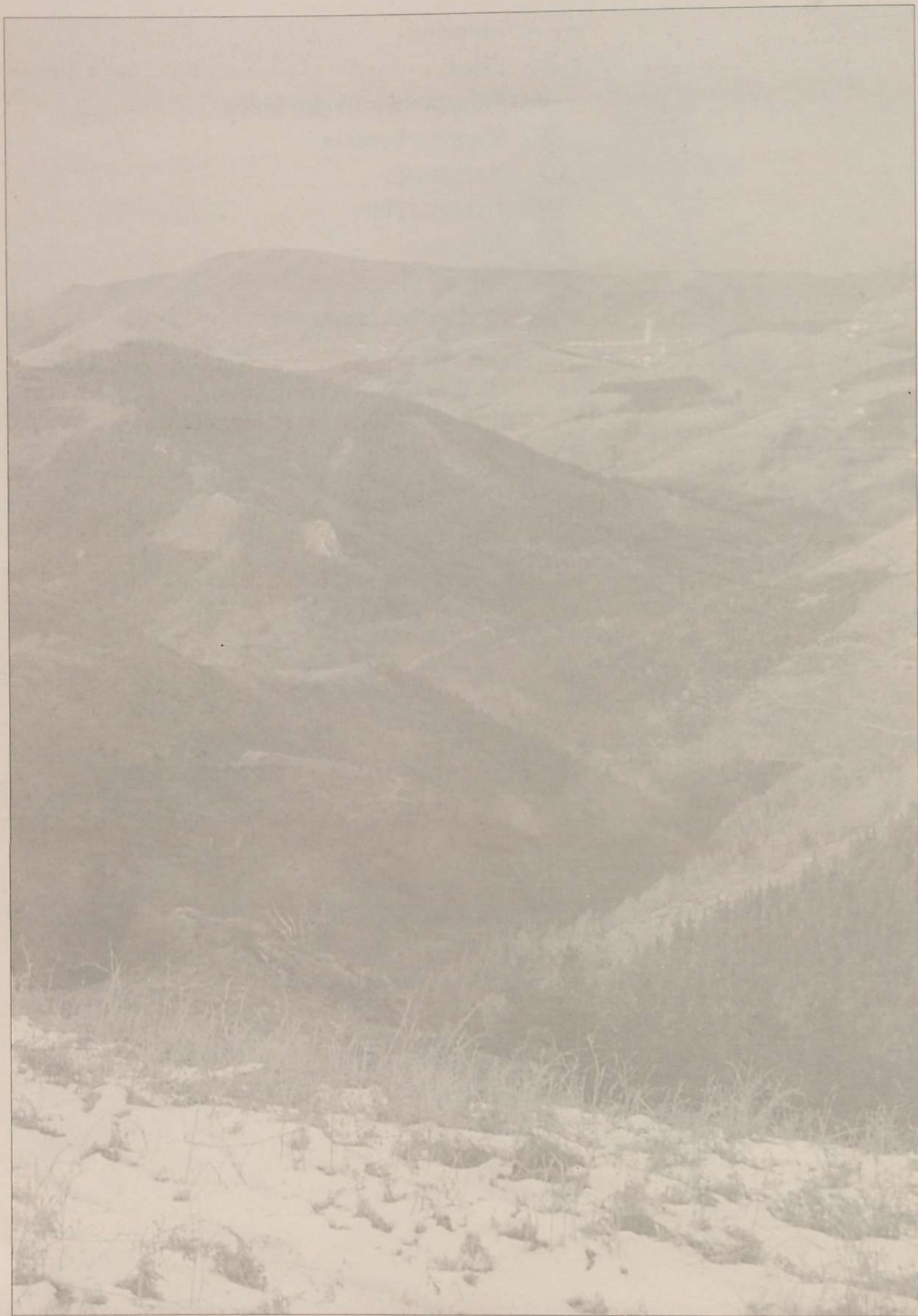
1:15.000

- Bidezior
- ~ Pista
- Asmatu beharreko bidea
- ▲ Mugarri berezia
- Harrespila
- Trikuharria
- Tumulua
-)) Zubia
- ~ Hernaniko muga

URNIETA

Luzera osoa 15.600 m Desnibela $\uparrow$ 955m $\downarrow$ 955 m

Bitarteko ordutegia

	0 minutu	Olazar baserria.
	12 "	Urmendi baserria
	20 "	Bidegur. garrantzitsua
	40 "	Irlotea
Ordu bat	30 "	Zubi erromatarra
2 ordu	25 "	Hirumugarrieta mugarría
2 "	55 "	Antxistako Lepoa
3 "	20 "	Asketako tontorra
3 "	50 "	Unamunoko Lepoa
4 "	25 "	Garagartzako mugarría
4 "	47 "	Ezteizar Ataka
5 "	10 "	Merkú
6 "	0 "	Olazar baserria

Geldialdiak kontutan eduki gabe.

